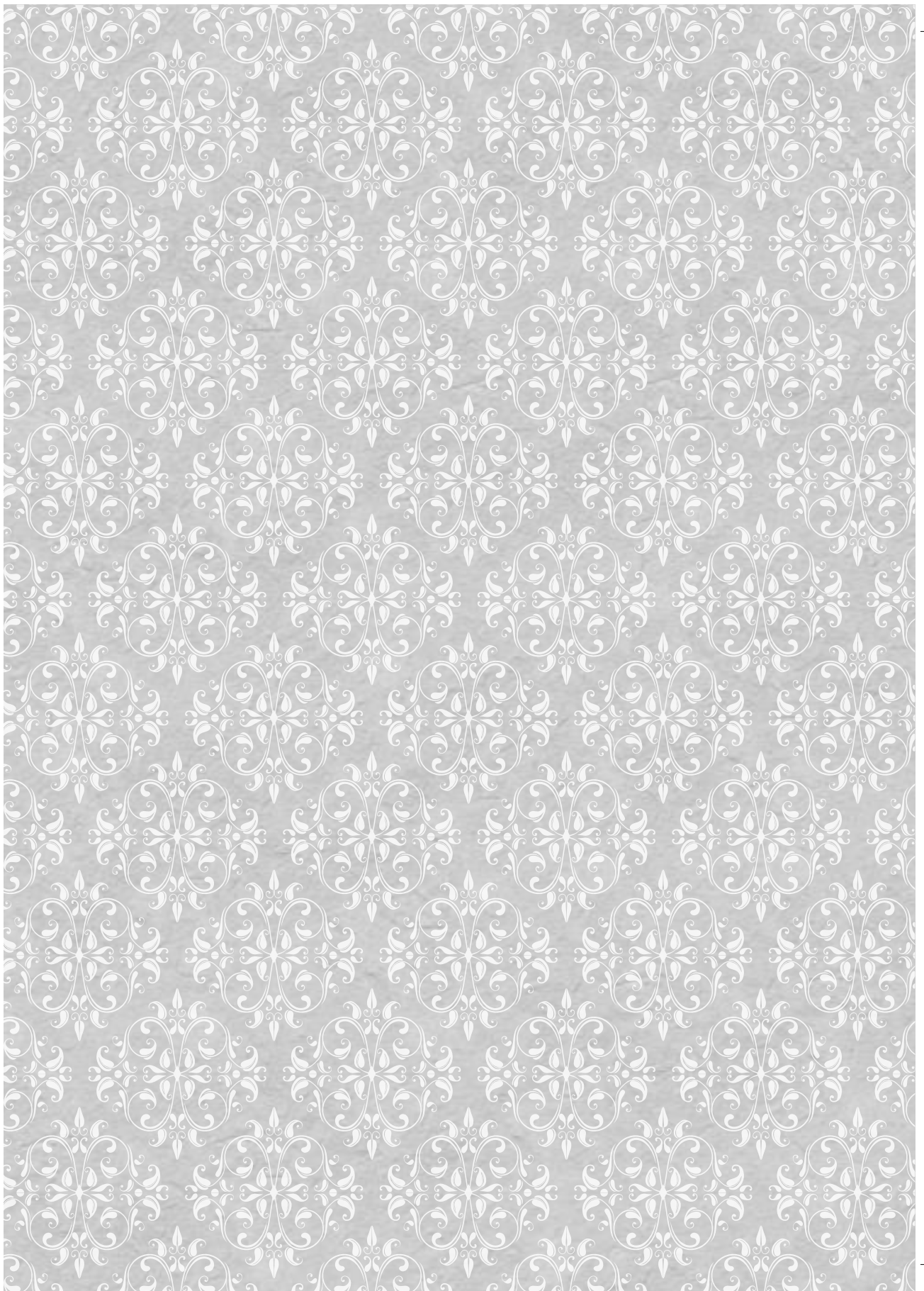

גור אריה יהודה

כתובת קעקע
יורה דעה סי' ק"פ

חיברתי וערכתני
בחסד ה' עלי
אלמוג טלולקר

פה העיר דימונה
שנת התשפ"ה

להערות almogtal80@gmail.com

תוכן עניינים

- ז כתובת קעקע .....
- ז הגדרת כתובת קעקע .....
- ז תהליך הקעקוע בזמנינו ואופן הסרתו .....
- ט איסור כתובת קעקע .....
- י מתי מתחייב בכתובת קעקע - כשמקעקע אותיות/צורות/או אף סתם שריטה? .....
- יב איסור כתובת קעקע, האם רק בשעת הכתיבה או התוצאה? .....
- יב האם מותר למחוק כתובת קעקע משום דין 'הובל' והאם צריך למחוק? .....
- טו כתובת קעקע איסורו בקבוע או אף בעראי? .....
- טו נשים בכתובת קעקע .....
- טו קיעקע את שם השם על גופן, האם מותר להסירו? .....
- יז כתיבה בעט או טוש על הבשר? .....
- יה איפור קבוע (היינו שנשאר לכמה שנים ואז נמחק) וכתובת קעקע לגבות .....
- כא לעשות בראש "וירטואל האייר" .....
- כא האם כהן שיש לו כתובת קעקע מותר לישא את כפיו? .....
- כב האם איפור קבוע/כתובת קעקע חוצצים בטבילה? .....

- האם כתובת קעקע חוצץ בתפילין? ..... כב
- העושה כתובת קעקע על בשר חברו ..... כג
- לעבוד כמקעקע ..... כד
- להניח אפר כירה ע"ג מכתו ..... כד
- הכותב כתובת קעקע על עבדו בכדי שלא יברח. .... כד
- גדידה ושריטה ..... כה
- גדידה ושריטה על המת ועבודה זרה ..... כו
- גדידה ושריטה בפני המת ולא בפני המת ..... כו
- המשרט על צער אחר ..... כז
- מכה על גופו על המת עד שדמו שוטט ..... כז
- המשרט חמוש שריטוט על המת או שריטה אחת על חמוש מתים ..... כז
- מהו "קרחתה"? ..... כח
- שיעור "קרחתה" ..... כח
- האם החיוב הוא על כל מקום בראש או דווקא על בין העיניים? ..... כט
- קרח קרחה אחת על חמשה מתים, קרח חמישה קרחות על מת אחד ..... כט
- הקורח והמשרט על חבירו ..... ל
- האם נשים שייכות בדין קרחה ושריטה? ..... ל

- סייען ק"פ -

כתובת קעקע

הגדרת כתובת קעקע

כתוב בתורה (ויקרא יט, כח) "וּכְתַבְתָּ קַעֲקַע לֹא תִתְּנוּ בְּכֶם אִי-י-ה-וְ-ה".

כתב הטור כתובת קעקע מחוקי הגויים הוא, והוא שכותב על בשרו בכל מקום בשריטה [וביאר הבית יוסף שורט על בשרו] וממלא מקום השריטה בכחול או בדיו או שאר צבעים הרושמים. וכן כתב השו"ע.

והמנחת חינוך (מצוה רג) כתב בשם משנת חכמים שהביא בשם הרש"ל בפירוש הסמ"ג ובשם הנימוקי יוסף ורבינו עובדיה מברטנורא שדווקא אם שרט תחילה ואח"כ כתב חייב אבל אם כתב ואח"כ שרט אינו חייב.

אולם בריב"ן מבואר שכתובת קעקע קודם כותב ואח"כ שורט.

אלא שהריטב"א הב"ח והש"ך (ס"ק א) כתבו שבין אם שרט ואח"כ צבע או צבע ואח"כ שרט חייב.

ומשורש המצווה, כתב בספר החינוך (מצוה רג) להרחיק כל ענייני עבודה זרה בין מגופינו ובין מעיינינו, וזה היה מעשה עבודה זרה שהיו רושמים על בשרם לעבודה זרה שלהם, כלומר שהוא עבד נמכר לה ומורשם לעבודתה. (היינו שכתובת הקעקע מסמלת שהוא עבד לעבודה זרה).

והריטב"א (מכות כא.) והריב"ן כתבו שכתובת קעקע גזירת הכתוב הוא.

תהליך הקעקוע בזענינו ואופן הסרתו

ואעתיק בקצרה מתוך שו"ת משיב משפט (ח"א סי') את תהליך כתובת הקעקע שנעשה בזמנינו ואופן הסרתו.

תהליך הקעקוע מתבצע באמצעות החדרת מחט לשכבות העור העליונות, והזרקת צבע לשכבת העור התחתונה - הדרמיס - שבניגוד לשכבה העליונה, האפידרמיס, אינה מתחלפת, לגוף אין אפשרות לפנות את הצבע המוזרק לדרמיס, ולכן הקעקוע הוא צמיתות.

תהליך הסרתו, הסרת הקעקוע מסובכת הרבה יותר מעשייתה. בממוצע רק בעשרים אחוז מהמקרים ניתן להסיר את הקעקוע לחלוטין, כך שלא ישארו סימנים לקעקוע. בשמונים אחוז מהמקרים נותר סימן או צלקת. לכן, המלצת הרופאים היא לא לנסות להסיר את הקעקוע. עלות ההסרה היא בדרך כלל פי ארבעה מעלות הקעקוע. גם התהליך ארוך וכואב. בדרך כלל נדרשים בין ארבעה לעשרה טיפולים בהפרש של חודש עד חודשיים בין הטיפולים. ובסופו של דבר יש קעקועים שנעשו בשכבות העמוקות של העור או שנעשו בצבעים שאינם מקצועיים שלא ניתן להסיר כלל, ויש קעקועים שהסרתם מותירה צלקת בהירה בולטת על פני העור.

ישנם שלוש שיטות להסרת הקעקוע:

א. השיטה הישנה היא, ניתוח כירוגי ושיוף העור, עורכים ניתוח קטן בהרדמה מקומית, כורתים את הקעקוע ותופרים את שולי העור. התוצאה הסופית היא צלקת. ניתוח זה מומלץ לקעקועים קטנים במקומות נסתרים. כשמדובר בקעקוע גדול, יתכן שיהיה צורך בהשתלת עור, או בכריתה הדרגתית, מה שעשוי להשאיר צלקת גדולה או הבדלים בעור. אם מדובר בקעקוע לא הומוגני, קיים לעיתים צורך לערוך כריתה לעומק ואז עלול להיווצר שקע בעור.

ב. שיטה נוספת היא, שיוף העור בעזרת מקדחה עם ראש יהלום ונייר לטש עדין, שעוברת על הקעקוע ומסירה שכבות עור, הסכנה: שיוף מוגזם ורגישות מיוחדת של העור. התוצאות האפשריות: הבדלים בצבע העור וצלקות.

ג. השיטה המקובלת ביותר להסרת קעקועים היום היא באמצעות מכשירי לייזר שונים, בהרדמה מקומית, גלי הלייזר מוקרנים לתוך הפיגמנטים בעור, נבלעים בתוכם, מעלים את הטמפרטורה שלהם וגורמים לכוויה. הכוויה גורמת להרס התא או הרקמה שמכילים את הצבע, והתהליכים הדלקתיים הנורמליים שנוצרים כתוצאה מכך מסלקים את התאים הפגועים ומרפאים את האזור. כל קרן לייזר נותנת אורך גל בודד ויחיד, ולכן צריך מספר קרניים שונות כדי להסיר קעקועים המכילים מספר צבעים.

קיים גם מכשיר קרינה הנותן טווח שלם של גלי אור, המסוגל להסיר כמה סוגי צבע. צבעים מסוימים, כמו אדום ירוק צהוב ותכלת, נחשבים לקשים יותר להסרה

בקרן-לייזר מאשר צבעים אחרים, ובעקבות הטיפול בהם עלולים להיווצר בעור הבדלי גוון או כתמי צבע. סיבוך נוסף יכול להיווצר כתוצאה מחשיפה לשמש, שעלולה להכות או להבהיר את האזור המטופל ביחס לשאר העור.

זאת יש להדגיש, שקרן הלייזר אינה מוחקת בפעם אחת ומיד את כל הקעקוע, אלא רק לאחר מספר טיפולים [בממוצע 3 טיפולים], ואף לבסוף נשאר איזה רושם על הבשר, שנעלם רק לאחר זמן רב.

איסור כתובת קעקע

כתוב בתורה (ויקרא יט, כח) "וְכִתְבֹת קַעֲקַע לֹא תִתְּנוּ בְּכֶם אֲנִי יְ-הוָה-יְ-הוָה".

ומובא במסכת מכות (סא.) הכותב כתובת קעקע דהיינו כתב בדיו ואח"כ קרע את בשרו בסכין ומחט ונכנס הצבע בין העור לבשר ואינו נמחק לעולם, כתב בדיו או בשאר צבעים ולא קעקע ולא קרע את בשרו, קעקע קרע את בשרו ולא כתב ולא מילא בדיו או בשאר צבעים אינו חייב עד שיכתוב ויקעקע בידו ובכחול ובכל דבר שהוא רושם. ר"ש בן יהודה משום ר' שמעון אומר אינו חייב עד שיכתוב שם את השם שנאמר: וכתובת קעקע לא תתנו בכם אני ה'.

אמר ליה רב אחא בריה דרבא לרב אשי: עד דיכתוב אני ה' ממש? אמר ליה: לא! כדתני כמו ששנה בר פפא אינו חייב עד שיכתוב שם עבודת כוכבים שנאמר: וכתובת קעקע לא תתנו בכם אני ה', אני ה' ולא אחר.

ופירש רש"י היינו 'כתובת קעקע לא תתנו' שום כתובת קעקע לא תתנו, ש'אני ה' - ואם תתנו של עבודת כוכבים חייב מלקות, ולפי זה אף לרבי שמעון אסור לכתוב שום כתובת קעקע, ואין בזה חיוב מלקות אלא אך ורק אם כתב שם של עבודה זרה. וכתב הבית יוסף ומשמע מדברי רש"י שלדעת חכמים יש חיוב מלקות על כל כתובת קעקע ולא דווקא על שם עבודה זרה.

הרא"ש, הריטב"א כתב שכן הוא דעת הר"י, והריב"ן פסקו להלכה כרבי שמעון שחיוב כתובת קעקע רק כשיכתוב שם על עבודה זרה שאז חייב מלקות, אלא שיש איסור אף שלא קעקע שם של עבודה זרה אלא דבר אחר.

והרמב"ם (עבודה זרה פ"ב ה"א) כתב וז"ל: כתובת קעקע האמורה בתורה הוא שישרט על בשרו, וימלא מקום השריטה כחול או דיו או שאר צבעונים הרושמים. וזה היה מנהג העכו"ם שרושמיין עצמן לעבודת כוכבים, כלומר שהוא עבד מכור לה ומורשם

לעבודתה. ומעת שירשום באחד מדברים הרושמין, אחר שירשום באיזה מקום מן הגוף, בין איש בין אשה, לוקה. ע"כ.

ובספר ערוך לגר הבין מדברי הרמב"ם שאינו חייב עד שירשום שם של עבודה זרה, וכן הבין בספר שיח יצחק, והבין ממה שכתב הרמב"ם 'מורשה לעבודתה', שיהיה רשום עליו שם של עבודה זרה.

ואולם בפירוש המשניות להרמב"ם משמע שאינו סובר כן שכתב שאין הלכה כרבי שמעון אלא כנתנא קמא שחייב אף שאינו כתב שם של עבודה זרה. והסמ"ק ג"כ הבין מדבריו שחייב על כל כתובת קעקע.

וכתב רבינו ירוחם יש הפוסקים כדעת רבי שמעון, ויש פוסקים שלא כדבריו וכן נראה עיקר. וכן פסקו הרמב"ם (כך מובן מפשט לשונו, ובפירוש המשניות להרמב"ם), הטור והשו"ע. וכן פסקו חכמת אדם והבן איש חי (שנה שנייה פרשת מסעי הלכה טו).

שתי יתחייב בכתובת קעקע – כשעקעקע אותיות/צורות/ או אף סתם שריטה?

כתבו האורחות חיים, תוס' רבינו פרץ, הסמ"ק, בפסקי התוס', הרי"א, הר"י אלמדארי, רבינו עובדיה מברטנורא [מדברי הפוסקים הנוכרים משמע שמתחייב על כתיבת שתי אותיות אבל מדברי ספר החינוך ושו"ת מעיל צדקה חייב אף על אות אחת] ובספר החינוך שהכותב כתובת קעקע אינו מתחייב אלא בצורת אות. ובשו"ת מעיל צדקה נסתפק לענין חיוב כתובת קעקע, האם מתחייב שיכתוב צורת אות, או אפי' בשריטה קטנה מתחייב, או שבשריטה קטנה אינו מתחייב אלא א"כ עשה צורה מסוימת, ולכסוף העלה שמתחייב על צורת אותיות ואפי' אות אחת מתחייב. וקצת קשה הרי אמרנו שאם יש לו מכה מותר להניח עליו אפר מקלה כיוון שמכתו מוכיח עליו, משמע שאם לא הייתה לו מכה היה מתחייב אף בסתם כתובת קעקע? ותירץ שמכל מקום אף בסתם כתובת קעקע יש איסור דרבנן. תירוץ נוסף שצורת מכתו כצורת אות וכשמניח את האפר מקלה עושה צורת אות, ובכל אופן באה הגמ' לומר לנו שזה מותר כשיש עליו מכה.

[ובספר מוצל באש הסתפק האם יתחייב על שתי אותיות שדין כתובת קעקע כדין שבת שאינו חייב אלא עד שיכתוב שתי אותיות או אפי' על אות אחת חייב. והעירו עליו השו"ת זרע אמת ומרן החיד"א שאשתמיט ממנו דברי ספר החינוך שכתב שחייב אף על אות אחת. אולם המעין חכמה כתב להעיר על דברי החינוך, שמניין לו לחייב על אות אחת שהרי בשבת אינו מתחייב עד שיכתוב שתי אותיות, וכיוון שהרי"ף והרא"ש כתבו שאינו חייב עד שירשום שם עבודה זרה מוכח שאין שם של עבודה זרה פחות משתי אותיות, וכן כתב בספר לחם שמלה שיש לכך ראייה מדברי האונקלוס שכתב 'רושמין חריתין' מזה שכתב בלשון רבים משמע ב' אותיות, ויש סיוע לזה מדברי הרמב"ם ז"ל הגוזז בהמת קדשים לוקה,

האם מתחייב על
אות אחת או שתיים

ויראה לי שאינו לוקה עד שיעור רוחב הסיט כפול¹, לא יהא זה יותר חמור משבת. ע"כ. וא"כ הוא הדין כאן שלא יהא כתובת קעקע יותר חמור משבת וע"כ אינו חייב אלא עד שיכתוב שתיים, והמנחת חינוך כתב ע"ז שאינו דומה שמה שבשבת צריך כשיעור סיט כפול הוא מפני שמלאכת מחשבת אסרה התורה ואם אין שיעור אינה חשובה מלאכה מש"כ בגזירה של קדשים שגזירת הכתוב היא. וכן כתב חכמת שלמה. כן כתב בשו"ת מעיל צדקה שבעיניו בשבת כעין כתיבה שהייתה במשכן, אבל בשאר כתיבות אפי' כתיבה אחת חייב, וכן כתב בשו"ת זרע אמת. וכן כתב בשו"ת נר מצוה ששונה דין כתובת קעקע משבת שכיוון שיש בכתובת קעקע אבזרייהו של עבודת כוכבים אסרו אף באות אחת. מכל מקום כתב בטהרת הבית (ח"ג עמ' כט - ל) שאין ללמוד משבת לכתובת קעקע, אבל לעניין חיוב אין לחייב אף באות אחת כיוון שרבינו פרץ והסמ"ק כתבו במפורש "כעין אותיות" ומשמע שצריך לכל הפחות שתי אותיות

ואם כתב אות אחת, כתב שם בטהרת הבית שאין בו חצי שיעור אסור מן התורה וע"כ אין כאן אלא איסור מדרבנן].

ו**כתב בשו"ת נזר כהן** (סי' כד אות ב) שיש להסתפק בדעת האורחות חיים וסייעתו, האם כוונתם דווקא לאיסור אותיות או אף לרושם (ציוה), וכתב שבתרגום יונתן בן עוזיאל פירש את הפסוק "ו**כתובת קעקע לא תתנו בכם**" - 'ו**כתב חקוק לרשם חרית ציורא לא תתנו בכון**'. פירוש 'ו**כתב חקוק**' - כתב. 'ו**חרית ציורא**' - ציוה. ויוצא שפירוש כתובת קעקע על הגוף היינו אותיות וגם ציוה.

ו**הרמב"ם** (עבודה זרה פ"ב ה"א) כתב וז"ל: כתובת קעקע האמורה בתורה הוא שישרט על בשרו, וימלא מקום השריטה כחול או דיו או שאר צבעונים הרושמים. וזה היה מנהג העכו"ם שרושמיין עצמן לעבודת כוכבים, כלומר שהוא עבד מכור לה ומורשם לעבודתה. ומעת שירשום באחד מדברים הרושמיין, אחר שישרוט באיזה מקום מן הגוף, בין איש בין אשה, לוקה. ע"כ.

וב**ספר ערוך לנר הבין מדברי הרמב"ם** שאינו חייב עד שירשום שם של עבודה זרה, וכן הבין **בספר שיח יצחק**, והבין ממה שכתב הרמב"ם 'מורשה לעבודתה', שיהיה רשום עליו שם של עבודה זרה.

אולם **בפירוש המשניות להרמב"ם** משמע שאינו סובר כן שכתב שאין הלכה כרבי שמעון אלא כתנא קמא שחייב אף שאינו כתב שם של עבודה זרה. והסמ"ק ג"כ הבין מדבריו שחייב על כל כתובת קעקע.

והמנחת חינוך כתב בשם **ספר יד קטנה** שאף לרמב"ם שאין צריך תמונת אותיות מכל מקום צריך שיהיה רושם (צורה). וכן כתב **בספר משנת חכמים** שצריך להיות אות או רושם אבל סתם שריטה אינו חייב אבל איסור יש עליו. וסיים שלדעתו חייב

1. סיט - מידת אורך תנאית ששימשה בימי חז"ל למדידות הקשורות לבגדים וטוויה. ולדעת הרמב"ם מידת הסיט הוא מראש האגודל עד לראש האצבע כשהם פתוחות בכל הכוח, והוא כשני טפחים, וסיט כפול הרי הוא ארבע טפחים.

מהתורה אפי' על שריטה. [ובשו"ת בצל חכמה (ח"ה סי' פב אות ד) וכן בטהרת הבית (ח"ג עמ' כט) כתבו שהמנחת חינוך כתב כן, כיוון שלא ראה דברי הראשונים בזה].

אלא שמדברי רבינו ירוחם, הראב"ד² והר"ש משאנץ³ מבואר שיש חיוב מהתורה אף בסתם שריטה. וכן משמע מפשט לשונם של הרמב"ם, הטור והשו"ע.

ובטהרת הבית (ח"ג עמוד כח) שאע"פ שרוב הראשונים פסקו כחכמים שיהא חייב על כתובת קעקע אף שאינו של עבודה זרה, כיוון ששני עמודי הוראה הרי"ף והרא"ש פסקו שדווקא שם של עבודה זרה חייב, ע"כ מידי ספק לא יצאנו.

איסור כתובת קעקע, האם רק בשעת הכתיבה או התניצאה?

כתב בשו"ת להורות נתן (ח"ח סי' עב אות א) בשעת הכתיבה יש איסור, אבל לאחר שכבר נעשה אינו עובר עליו בכל הגע ורגע. וכן כתב בשו"ת רבבות אפרים.

וכן כתב בפתשגן הכתב (סי' א) להוכיח שמעשה הכתיבה הוא שאסור ולא התניצאה⁴.

האם עותר לעחוק כתובת קעקע עשום דין 'חובל'? והאם צריך לעחוק?

כתב בשו"ת להורות נתן (ח"ח סי' עב אות ב והלאה) מותר למחוק את כתובת הקעקע היכן שעושה בדרך צער בכדי לכפר על עון עשיית הקעקע⁵, ואם אינו

2. ז"ל ולא בעינן כתיבת אותיות אלא רושם שיעשה שם הוא נקרא כתובת קעקע. ע"כ.

3. ז"ל ומקעקע וממלא גומות דיו וכוהל והוא הנקרא כתובת אע"ג שלא כתב אותיות. ע"כ.

4. וראיתו, מזה שנחלקו הראשונים לגבי חיוב כתובת קעקע, אם חייב באופן ששרט ואח"כ כתב או כתב ואח"כ שרט, ואם תרצה לומר שהתניצאה היא זאת שאסורה, מה לי כתב ואח"כ שרט ומה לי שרט ואח"כ כתב הרי בשניהם אמור להיות חייב. ראיה נוספת מדוע לגבי עבד שקיעקע עליו בכדי שלא יברח פטור, שאם האיסור הוא התניצאה מה אכפת לי לאיזה סיבה כתבה, צריך להיות חייב גם לגבי עבד.

5. שם הביא דברי שו"ע הרב ז"ל אסור להכות את חברו אפילו הוא נותן לו רשות להכותו, כי אין לאדם רשות על גופו כלל להכותו, ולא לביישו, ולא לצערו בשום צער אפילו במניעת איזה מאכל או משתה, אלא אם כן עושה בדרך תשובה, שצער זה טובה היא לו להציל נפשו משחת ולכן מותר להתענות לתשובה אפילו מי שאינו יכול להתענות, ומי שיכול להתענות מותר אפילו שלא בדרך תשובה, אלא כדי למרק נפשו לה' שאין טוב למעלה מטובה זו. עכ"ל. ותחילת דבריו משמע שאסור למחוק את כתובת הקעקע שנעשה, כיוון שאין איסור בכל רגע ורגע שכתובת הקעקע עליו, וא"כ מדוע לו להורידו שבוה חבירו מצערו ואין לו רשות לצערו אפי' ברשותו, אולם מסוף דבריו משמע שמותר אם עושה כן בשביל למרק נפשו לה', ולכן אם מוריד את הכתובת קעקע בשביל למרק את נפשו על זה שעשה קעקע על גופו, וצער

מצטער כגון הרדמה בלאו הכי מותר⁶. וכן כתב בשו"ת נזר הכהן (סי' כג) שאין בהסרת הקעקוע דין של חובל⁷, וישתדל לכתחילה ככל יכולתו להסירו (מטעמו של השל"ה), והמיקל להשאירו משום שקשה עליו הכאב או ההוצאה הגדולה הכרוכה בכך יש לו על מה לסמוך. וכן יש להורות למי שנמצא בתהליך דרכו בתשובה וההחמרה עלולה לייאשו ולהרחיקו.

אמנם בשו"ת מעיין אומר (ח"ו עמוד שנא) נשאל ע"י חוזרים בתשובה אם צריך להסירם והשיב להם שאינם חייבים. וכן דעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל אלא שהוא דבר ישר להסירו, וכן כתב בשמו הגאון רבי יצחק זילברשטיין שליט"א בספר חשוקי חמד, וכן כתב בספר מעלות רבקה בשם רבי חיים קנייבסקי זצ"ל, ששאלו אם יש חיוב להסיר את כתובת הקעקע שעליו והשיב שאין חיוב, ואם יש סיבה רשאי להסיר את כתובת הקעקע.

ומחיקה ע"י קעקוע, דהיינו שיש לו ציור ורוצה לקעקע עליו שיראה ככתם, כתב בשו"ת בצל חכמה (ח"ה סי' פב) כתובת קעקע על גבי כתובת קעקע שאינו כתב לא אות ולא ציור ואינו מתכוון אלא כדי לקלקל כתובת קעקע התחתון, אפשר להתיר אפי' לכתחילה, וכל שכן שעושה הוא לצורך מצוה ויזהר לעשות כן בצבע גרוע מצבע התחתון ואם אפשר יעשה כן ע"י גוי ולא יסייע לו, ואם אין גוי שרי אף לישראל לעשות כן⁸.

הסרת הקעקוע יהיה לו לתשובה וכפרה, מותר להסירו. ואע"פ שהשו"ע פסק כהרמב"ם שאסור לחבול בחבירו אפי' נותר לו רשות, מכל מקום אפשר לצרף דברי שו"ע הרב שהיכן שעושה בכדי למרק את נפשו מותר (וראה לענייני דעה שמצדד גם דעת המתירים לחבול בחבירו כשהברו מסכים לו, ויש לעיין בניתוח פלסטי).
 6. ראיתו ממסכת בבא קמא (אב) דתניא אמר רבי אלעזר הקפר ברבי מה תלמוד לומר 'וכפר עליו מאשר חטא על הנפש' וכי באיזה נפש חטא זה [הנויר]? אלא, שציער עצמו מן היין. והלא דברים קל וחומר, ומה זה [הנויר] שלא ציער עצמו אלא מן היין נקרא 'חוטא', המצער עצמו מכל דבר על אחת כמה וכמה. ומכאן שכל דין של לחבול בעצמו הוא משום צער, הא משמע שאם אינו מצטער מותר.
 7. כיוון שעושה כן למטרה נשגבה להיות גופו טהור מכתם רוחני וגשמי של מראה שכל שורשו מחוקות הגויים. ובפרט לפי מה שכתב השל"ה 'והם עושים כתובת קעקע כדי שכוחות הטומאה לא יתרחקו מהם, והשדים מכירים בכתובת קעקע'. ע"ש. ועוד עיין בחשוקי חמד שכתב בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל שחובל הוא דווקא כשמולול בגופו, אבל כשחובל להסיר דבר תועבה אין דינו כחובל, ובספר מעלות רבקה בשם רבי חיים קנייבסקי זצ"ל שאם יש לו סיבה בהסרת כתובת הקעקע אין בו דין חובל.
 8. מבואר במסכת שבת (קד:) כתב על גבי כתב - פטור. ועוד מבואר במסכת גיטין (טז) דיו על גבי דיו וסיקרא על גבי סיקרא - פטור. סיקרא על גבי דיו יש אומרים: חייב. ויש אומרים: פטור. ודיו על גבי סיקרא ר"י ור"ל שניהם אומרים חייב שתיים אחד משום כתב ואחד משום מוחק. וכן פסק הרמב"ם. ועוד מבואר שם שדיו על גבי סיקרא אינו ברור שהוא כתב, ולמד כן מזה ששאל ריש לקיש את ר' יוחנן עדים שאינם יודעים לחתום אולי נחתום להם ואז הם יחתמו אה"כ על החותמת שלנו, האם כתב עליון חשוב כתב או לא? והשיב ר' יוחנן שמה שאנו סוברים שהוא כתב היינו לענין שבת, אבל לשאר עניינים אין להקל ולהחשיבו כתב.

ופירש התוס' דיו על גבי דיו פטור, היינו שאין הדיו מתקן כלום אבל אם מתקן חשוב כתב. ודעת הרמב"ם

אולם בשו"ת נזר כהן (סי' כד) כתב, יסירנו ע"י קרני לייזר וכיוצא בזה מדברים שאין בהם משום כתובת קעקע, משום שאם יקעקע על הרושם שרטוטים או כל כיוצא בזה

גבי גט, כתב עליון אף שהוא מתוקן יותר אינו חשוב כתב ואינו גט. וכן כתב השו"ע והביא בשם יש אומרים שחוששים לגט ההוא. וי"ל כמו סברת התוס' שדווקא שע"י הכתב הוא נתקן יותר. מכל מקום משמע שדווקא אם נתקן יותר אבל אם מתכוון לקלקל אינו חשוב כתב לדעת כולם, שאמרו שסיקרא על גבי דיו יש אומרים חייב משום מוחק ויש אומרים פטור משום שהוא מקלקל, ולכילי עלמא אינו חייב משום כותב. ולעניין כתובת קעקע על גבי כתובת קעקע, נלמד דין זה מכתב ע"ג כתב בשבת כנ"ל, כן כתב המחזיק ברכה בשם המלבי"ם בביאורו על הספרא. וכן מבואר מאגלי טל שכתב שבמלאכות שבת כל שינוי בפעולה של האדם פטור שמלאכת מחשבת אסרה התורה, אבל בשאר פעולות אם נעשה שינוי במעשה אזי פטור, וא"כ לעניין כתובת קעקע שעושה כתב על גבי כתב והוא שינוי במעשה פטור הוא, אבל עדיין אף שהוא פטור אבל איסור דרבנן יש כאן.

וכתב השו"ע הכותב על גבי העבד שלא יברח פטור, וביאר המנחת חינוך בשם הגט פשוט, שכל מה שאיסורו מהתורה הוא שכותב כתובת קעקע משום הכתיבה עצמה כחוק הגויים, ובעושה בעבד שלא יברח, אין כוונתו לכך. וא"כ הוא הדין לעניינו שעושה כן בשביל לקלקל הכתב התחתון, שאינו חייב אלא שאיסורו מדרבנן.

והביא את הסמ"ק, רבינו עובדיה מברטנורא, ספר החינוך, ואת הפתחי תשובה בשם שו"ת מעיל צדקה שאינו חייב עד יכתוב אותיות, ומה שכתב במנחת חינוך לאחר שהביא את דברי הגט פשוט שאף להרמב"ם שאין צריך תמונת אותיות מכל מקום צריך רושם מסוים, וסיים המנחת חינוך וז"ל שצ"ע לגבב הקולות במקום שהראשונים סתמו והוא איסור דאורייתא. ע"ש. והיינו שלא מצא ראשונים שמחייבים רק על כתיבת אותיות, והנה לפי המבואר הסמ"ק וספר החינוך ועוד סוברים שאינו חייב עד שייכתוב אותיות. וכן מבואר בשו"ע (סי' ש"מ ס"ה) שמוותר לרושם בציפורן על הספר כמו שרושמיין לסימן, שאין זה דבר המתקיים. ואף שבאינו מתקיים יש לאסור מדרבנן, כמבואר בסעיף ד' שם, שיש להזהר לכתוב באצבעו במשקן על השולחן או באפר. שונה דינו של רושם שאפי' אם הוא מתקיים אינו אסור אלא מדרבנן, כיוון שסתם רושם בלי צורה אינו חייב.

ועוד מבואר בשו"ע כאן (סי' א) אם עשה כתובת קעקע על גבי חבירו, אותו שנעשה פטור אלא א"כ סייע לו. ולכן נכון לומר לגוי לקעקע על תמונת אשה שיש עליו, נקודות או שריותות והוא לא יסייע לו ובכך לא יעבור על איסור, ואף שמבואר מדברי הש"ך (סי' ק"ד) שאף אם אינו מסייע עובר איסור דרבנן, מכל מקום כתב הדרכי תשובה בשם המהר"ם מרוטנבורג גבי תספורת, שהניקף אינו עובר בלאו של "לא תקיפו" אלא שהוא נכלל בכלל "ובחוקותיהם". וע"כ כאן שהוא עושה כתובת קעקע בשביל למחוק ולטשטש את הקעקוע התחתון ודאי שאינו שייך בכלל "ובחוקותיהם".

ואע"פ שאסור לומר לגוי לעשות איסור בכל אופן, מכל מקום כאן יש לנו כמה וכמה איסורי דרבנן ובהצטרף כל אלו ניתן להקל בזה. א. כתב על גבי כתב שיש עליו איסור דרבנן ולא דאורייתא. ב. מתכוון לקלקל. ג. אינו כותב אותיות ואינו עושה צורות. ולפי זה ע"י גוי מותר לעשות כן. ואף אם נאמר שאין לנו אלא רק שתיים, כבר מבואר בט"ז (אורח חיים סי' ש"מ ס"ד) גבי המסמן בציפורן על הספר, שכיוון שהוא רושם היינו ללא אות או צורה וגם אינו מתקיים מותר לסמן בציפורן על הספר לזיכרון ביום השבת. ועוד בספר דעת תורה להגאון המהרש"ם כתב המוחק דבר שאינו מתקיים וגם מוחקו שלא על מנת לכתוב, מותר כיוון שהוא שני איסורי דרבנן שונים. וא"כ הוא הדין לכאן, גבי מחיקת כתובת קעקע שיש כאן שלשה סוגים שונים, א. כתב ע"ג כתב. ב. כוונתו לקלקל. ג. מקעקע ע"י גוי. וע"כ בוודאי שיש להתיר אפי' לכתחילה.

והיכן שאין גוי שרי אף ע"י ישראל, שגם אצלו יש להתיר, א. מכיוון שאינו מתכוון אלא לקלקל. ב. כתב ע"ג כתב. ג. אינו מקעקע צורה או אות אלא שורט בלבד, ובפרט שעושה כן בכדי לקיים מצות תפילין כהוגן.

הרי הוא בהכרח מקעקע על עור נקי שאין בו קעקוע, ועובר הוא עכ"פ באיסור דרבנן.

כתובת קעקע איסורו בקבוע או אף בעראי?

כתבו הנימוקי יוסף והר"י מלוניל כתובת קעקע הוא שעומד שם ימים רבים. (היינו אף שאינו עשוי לעולם יש בו איסור מהתורה).

אולם דעת רש"י, האור זרוע, אורחות חיים, הכל בו וספר החינוך כתובת קעקע אסורה דווקא אם עומד שם לעולם.

ובטהרת הבית (ח"ג עמ' לג) כתב שהלכה היא כרוב הפוסקים שאינו אסור מהתורה אלא כשאינו עובר לעולם.

נשים בכתובת קעקע

כתב הרמב"ם (הלכות עבודה זרה פ"ב הי"א) ומעת שירשום באחד מדברים הרושמים אחר שישירוש באי זה מקום מן הגוף בין באיש ובין באישה לוקה, וכן כתב המנחת חינוך (מצוה רג בסוף).

קיעקע את שם השם על גופו, האם עותר להסירו?

נשאל בשו"ת משיט משפט (ח"א סי' יט) גבי אשה שחייה כברזיל ובעקבות התקרבותה ליהדות קיעקע על עצמה את שם השם שד-י על רגלה ונעשה זה ע"י גוי, וכשהלכה לטבול אמרה לה בלנית שיש בזה בעיה וצריכה לשאול מה לעשות בנידון, ועתה נפשה בשאלתה מה לעשות והאם מותרת לטבול? והשיב, אף שאין בזה חציצה בטבילה, מכל מקום קשה עד למאוד לכסות את הכתובת קעקע בגמי לעולם שאסור לעמוד בפני השם ערום⁹, וכיוון שיש בזה ביזיון בכבוד השם, מן הראוי לקלוף את השם

9. שם (אות א) הביא דברי הגמרא במסכת שבת (קכב:) ובמסכת יומא (ח. פח.) אדם שהיה כתוב שם השם על בשרו, לא ירחוץ לא יסוך ולא יעמוד במקום טינופת, נודמנה לו טבילה של מצוה, חכמים אומרים: כורך על שם השם גמי ויורד וטובל. ורבי יוסי אומר: שאין צריך גמי אלא יורד וטובל כדרכו ובלבד שלא ישפשף. והבנת הגמ' שכל הדיון הוא על מחיקת השם, שלדעת חכמים כורך עליו גמי בכדי שלא יגרום מחיקת השם, ולדעת רבי יוסי גרם מחיקה מותר. ושאלה הגמ' באיזה גמי מדובר? אם הוא מהודק לבשר הרי זה חציצה בטבילה, אולם היא רפויה הרי הוא גורם מחיקה, ולכן חייב לומר שכולם מודים שלגורם מחיקה מותר, והמחלוקת האם מותר לעמוד בפני השם ערום? שלדעת חכמים אסור, ולדעת רבי יוסי מותר. והתנה הגמ' הנחה זו שהרי אף לדעת רבי יוסי אסור לעמוד בפני השם ערום. אלא כל המחלוקת שלהם האם כשאין גמי והגיע טבילה של מצווה האם מותר לטבול או לא? לדעת חכמים אין הטבילה מצווה וע"כ אם אין גמי אין לטבול. אולם לדעת רבי יוסי מותר לטבול כיוון שטבילה זו מצווה.

מן העוה, ואף שהעוור שנקלף ירקב לאחר זמן אין זה אלא גרם מחיקה ולצורך מצוה כולם מודים שמוות, ובפרט כשעושה זאת ע"י גוי¹⁰. והסכים עמו מרן רבינו עובדיה יוסף זצוק"ל. ושוב נשאל כן ממשוהו שקיעקע את שם השם על בטנו ובאופן שאי

ומכאן משמע שיש צורך בשמירת השם שלא ירחוץ ויסוך ולא יעמוד במקום הטינופת, ואין לראות את שם השם ערום.

10. שם הביא דברי השו"ע שאסור למחוק אפי' אות אחת משבעה שמות שאינם נמחקים וכו' ואלו הם השבעה שמות: הויה, אדנות, א-ל, אלו-ה, אלה-ם, שד-י, צבאו-ת. ובספרי מבואר שהמחוק שם השם עובר בלא תעשה שנאמר "ואבדתם את שמם לא תעשו כן לה". ואיסור המחיקה הוא לאו דווקא בנכתב בדיו אלא אף בחקיקה כמבואר בדברי הרמב"ם (פ"ו יסודי התורה ה"ז).

ואף שקיעקעו זה נעשה ע"י גוי אסור הוא במחיקה, כן מבואר במסכת ערכין (י) גוי שהתנדב קורה ושם כתוב עליו, אם אמר בדעת ישראל הפרשתה יגוד וישתמש בו, ואם לא טעונה גנייה שחוששים שמא ליבו לשמים. וכן פסק הרמב"ם (פ"ו מיסודי התורה ה"ח).

ואע"פ שלא קידשו הרי זה אסור במחיקה, שכל מה שהתירו היינו דווקא שלא ידע שכתוב את שם השם, אבל אם ידע שצריך לכתוב את השם אע"פ שלא קידש הרי זה אסור במחיקה, ונראה שכיוון שהגוי לא ידע שכתוב את שם השם, בהצטרף עוד ספק יש למוחקו.

ועוד סניף להתיר למחוק, כתב החוות יאיר לענין מטבעות שכתוב עליהם שם השם, מותר להשתמש בהם, כיוון שמטבעות אלו נועדו לשימוש חולין, אף שנכתב עליו שם השם, יעוד המטבע סותר לכוננת החוקק, ושוב אין מועיל לקדש את המטבעות. וכתב הברכי יוסף משמו של המהר"ר יעקב מולכו בתשו' כתב יד שאף ראשי להתיק ואין בהם שום קדושה.

ולגבי קציצת שם השם, כתב השו"ע כלי שהיה כתוב עליו שם השם קוצץ מקום בשם וגונו. והטעם, כתב הפנים מאירות משום שיש לחשוש לביוזין שנמצא השם במקום שיכול להימחק. ולדעת הסמ"ג הטעם שכיוון שנכתב שם השם במקום שאינו ראוי להיכתב ע"כ מותר לקצוץ. ונמצא לפי זה לדעת הסמ"ג על רגל האישה אינו מקום שראוי להיכתב ע"כ מועיל קציצה. אולם לדעת הפנים מאירות אינו מועיל. ואולי אפשר שאף לדעתו שרי לקצוץ שאף שאין כאן ביוזין מחיקת ה', יש כאן ביוזין אחר.

והנה לענין הקציצה, שקוצץ את עורה של האישה, לאחר יום או יומיים יתקב העור וממילא ימחק שם השם, האם ראוי לקצוץ את עורה? והנה מדברי הגמ' הנ"ל והרמב"ם משמע שאין חשש למחיקת שם השם ע"י גרמא, ולכן כשיש טבילה של מצוה יורד וטובל עם גמי או עם בגד שאינו מהודק אף על פי שיש חשש שימחק, וכן פסקו רבים מן הפוסקים, אלא שבשו"ת נודע ביהודה כתב שנראה שהתירו כן רק באופן שהוא לצורך מצוה. ולדעת החשק שלמה אף לדעת הסוברים שגרמא לצורך מצוה שרי, יתירו כאן אף בלא צורך מצוה, שכל מה שאמרו שמותר מחיקה ע"י גרמא לצורך מצוה היינו במקום הראוי להיכתב על קלף וכיוצא בזה, אבל כשנכתב השם במקום שאינו ראוי מותר מחיקה ע"י גרמא אף שאין בו מצוה.

ונראה שגם כאן יש להתיר למחוק ע"י גרמא, ולצורך מצוה הוא, שהרי אי אפשר לעולם שלא תגיע לידי ביוזין השם. ועיין שם שהביא את שו"ת חלקת יעקב לגבי חולה מסוכן שלאחר שימות ישרפו את כל מה שעמו שמותר לו להניח תפילין. והשדי חמד גבי אדם שהיה בספינה וספר תורה עמו, ועלו ליסטים וידע שינהגו בס"ת מנהג ביוזין והתירו לו לזרוק הספר תורה לים. וכן החתם סופר גבי מי שהדביק את שם השם בבית הכסא שמותר למחוק כיוון שאי אפשר באופן אחר. וכן יש לצרף את דברי הרדב"ז שהתירו גרמא במקום שאינו עושה דרך השחתה, אבל המוחק בגרמא דרך השחתה אסור.

וכן מחיקה ע"י גוי עדיף, כיוון שמחיקה ע"י גוי חשוב גרמא. ובפרט שכאן הגרמא מותר אף ליהודי, ועדיף הגוי שעושה כן על דעת עצמו, ובפרט שיש בהסרת הקעקוע צורך מצוה. ואם הגוי ידע שמחוק הוא את שם השם כתב החתם סופר עדיף שישראל יעשה כן ולא גוי.

איפור קבוע (היינו שנשאר לכזה שנים ואז נצחק) וכתובת קעקע לגבות

כתב בשו"ת להורות נתן (חי"י סי' סד) מהתורה אסור לקעקע במקום הגבות ואין היתר בזה כלל, ואף שאין האיפור הזה נשאר קבוע אלא למושך שלש שנים בערך אפי' הכי אסור מהתורה¹⁷. וגם בשו"ת שבט הלוי (חי"י סי' קלו) כתב לאסור האיפור שנעשה מעל עיניהם משום סרך איסור כתובת קעקע, ומשום מעשה שחין.

והוא דווקא ששרט וכתב. וכתב על דבריו היינו שיש איסור דרבנן דווקא אם שרט ולא כתב, אבל להיפך מותר שאין זה דומה לכתובת קעקע. וכן נראה להסביר את הנימוקי יוסף שכתב שיש חיוב מהתורה אף שאינו כתב המתקיים לעולם, היינו שרט וכתב, אבל בכתיבה לחוד בלא שריטה מותר כיוון שאינו דומה לכתובת קעקע.

17. שם הביא מחלוקת הפוסקים גבי כתובת קעקע, אם קודם הכתיבה או קודם השריטה, ולאחר מכן הביא דברי האוסרים בכל גווניו, ומכל מקום אף לדעת החולקים בזה בוודאי במקרה שלנו שנעשה הכל ביחד, השריטה והכתיבה בפעם אחת חייב לכולי עלמא.

ואח"כ הביא מחלוקת הפוסקים אם צריך כתיבת אות או אף בסתם שריטה חייב, והביא שמפשוט דברי הרמב"ם והשו"ע משמע שאף בסתם שריטה חייב דאי לאו הכי היה צריך לפרט, וכן כתבו הראב"ד והר"ש משאנן. ועל כל פנים יש כאן איסור דרבנן אף בלא צורת אות כמו שכתבו המעיל צדקה והברכי יוסף בשם הריטב"א.

אלא שיש לעיין, כתב השו"ע מותר ליתן אפר מקלה על גבי מכתו. וכתב הש"ך (ט"ו ק"ו) הטעם שמכתו מוכיח עליו, שאינו עושה משום חוקות הגויים אלא לרפואה. וקשה א"כ מדוע לאסור כתובת קעקע שהאישה עושה על הגבה, הרי אין כוונתה משום חוקות הגויים אלא לנוי. ובאמת שאף השחתת פאת הזקן כתב הרמב"ם וז"ל דרך כהני עכו"ם היה להשחית זקנם לפיכך אסרה תורה להשחית הזקן. ע"כ. ולפי זה אם השחית פאת זקנו לא מחמת דרכי העכו"ם אלא מטעם אחר לא יהיה בו עוד איסור!! ועוד יקשה עלינו מסוגיא של נזיר (מ) שמצורע מותר לגלח ראשו וזקנו כדכתיב "וְהָיָה בַיּוֹם הַשְּׂבִיעִי יִגְלַח אֶת כָּל שְׂעָרָו אֶת רֹאשׁוֹ וְאֶת יָקְנוֹ וְאֶת גְּבַת עֵינָיו וְאֶת כָּל שְׂעָרוֹ יִגְלַח" וגו', ואמרו שם עשה של תגלחת מצורע דוחה לא תעשה של השחתת הזקן. ומדוע? הרי דבר זה מותר לגמרי, כיוון שאין כוונתו כמו שנהגו הגויים אלא לשם מצוה ולכן אין איסור בזה כלל. אלא הפסוק גבי מצורע בא בשביל לומר לך שכל השחתת פאת הזקן אסורה מלבד זה. והוא הדין לעניינינו שאף שאת הכתובת קעקע אינו עושה בשביל דרכי העכו"ם אלא לסיבה אחרת אפי' הכי אסור מהתורה. וכבר כתב הריטב"א שאע"ג שהגויים אינם רגילים לקעקע אלא שם של עבודה זרה מכל מקום הפריז הכתוב על המידה ואסר כל כתיבה.

גבי אפר מקלה שהתירו משום שמכתו מוכיחה עליו, כיוון שהוא עצמו לא עשה שריטה אלא הניח אפר על גביו ולכן יש כאן איסור דרבנן, ועל זה בא רב אשי ואמר שמכתו מוכיחה עליו, ולזה ביאר הש"ך שאין כאן מראית העין ולא חוששים שנראית ככתובת קעקע.

וגבי הרושם על עבדו שלא יברח שהוא פטור והרמ"א כתב שמכל מקום איסור מדרבנן יש, כתב הגט פשוט בטעם הפטור כיוון שחייבה התורה דווקא שעושה כתובת קעקע בשביל הכתיבה אבל העושה כן לצורך שלא יברח הרי זה פטור, וחשוב כמלאכה שאינה צריכה לגופה או כדבר שאינו מתכוון. ועל פי זה כתב שהכותב גט על עבדו פטור כיוון שאינו מתכוון לכתובת קעקע אלא בשביל לגרש. ומכל מקום אין הנדון שלנו דומה לדין של הרושם על עבדו, כיוון שכתובת קעקע של האישה העושה על הגבה הוא הוא עצם הנוי.

ובאמת יש לתמוה על דבריו, שבעבד הרי אינו צריך לכתובת קעקע שהרי הוא אמצעי שלא יברח, אבל הכותב גט על עבדו הכתב הוא העיקר הוא הגט וכמו שכתוב בפסוק "וְכָתַב לָהּ סֵפֶר כְּרִיתוֹת".

אמנם בשו"ת נזר כהן (להרה"ג זמיר כהן שליט"א סי' כד) כתב שאם נעשה הכתובת קעקע באופן שאינו ציור או אות והוא כשביל לטשטש כגון שיש לו צלקת ועושה כן בשביל שלא יתראה, או בשביל להשלים את מראה הגבות, מותר, ולכתחילה יעשה קעקוע שאינו קבוע ומעיקר הדין מותר אף קבוע¹⁸. ואם בשביל להשלים כל מראה הגבות, או

ועוד קשה שכתב הגט פשוט שחשוב כמלאכה שאינה צריכה לגופה, וכבר כתבו התוס' (שבת עה. ד"ה ט"ז) שרבי שמעון סובר שמלאכה שאינה צריכה לגופה פטור הוא משום שצריך מלאכת מחשבת. וא"כ בחבורה שאין צריך לה מלאכת מחשבת חייב אף שהיא מלאכה שאינה צריכה לגופה. וכן הדין לעניינינו שכתובת קעקע אין צריך לה מלאכת מחשבת וא"כ מתחייב אף בשאינה צריך לגופה. (והביא שם עוד ראיות ע"ש). וכן מה שכתב הגט פשוט שהוא דבר שאינו מתכוון, צריך לעיין בזה, שהרי אדרבה מתכוון הוא לקעקע. ואף שהחתם סופר כתב בדברי הגט פשוט, מכל מקום כתב בערוך לנר מסתימת לשון הפוסקים והתוס' (גיטין כא.) נראה שבכל עניין אסור מהתורה אף שאינו מתכוון לכך.

ולדינא אין שום היתר לאיפור המתקיים, שאם נאמר שצריך צורת האותיות הרי ראינו שדעת הראב"ד והר"ש שאסור אף כשאינו כותב צורת אותיות. ואם תרצה לומר, שאינו מתכוון לעבודה זרה כבר הוכחנו לעיל שמסתימת לשון האחרונים שאסור בכל עניין וכן מזה שהפסוק התיר גילוח הזקן במצורע. ומה שפטור במקעקע על עבד שלא יברח, כיוון שאין לו צורך בכתב אלא בכדי שלא יברח, אבל כאן צריך לזה משום נוי. וגם בעבד כבר כתב הרמ"א שלכתחילה אסור וכל שכן אצלנו.

וגבי הזמן, הנה מצינו פירוש רש"י על התורה גבי כתובת קעקע 'שמקעקעו במחט והוא משחיר לעולם', וכן דברי מנחת חינוך, וכן דברי הריב"ן שכתב 'ונראה בו כל הימים'. מנגד כתב הנימוקי יוסף גבי כתובת קעקע 'וניכרת שם זמן גדול'. וברמב"ם והשו"ע לא כתבו בזה הגבלת זמן. ונראה שאין הכרח לעשות מחלוקת בין רש"י לנימוקי יוסף, ואפשר לפרש את דברי רש"י 'ש'לעולם' חשוב כזמן ארוך. שמצינו (שבת קיא.) 'ואלו הקשרים ופירש שם רש"י 'קשר של קיימא שאינו מתירו לעולם', והבית יוסף הביא פירוש רש"י וכתב שדעתו שקשר של קיימא הוא העומד להתקיים יותר מחודש. וכמו שכתב רש"י (שבת קיב. ד"ה ופעמים) 'שמתקיים שבת או חודש'. ומבואר שלשון 'לעולם' ברש"י אינו לעולם ממש אלא לזמן ארוך כחודש.

18. שם הביא דעות הראשונים, שיש הסוברים שדין קעקוע שחייב בו מהתורה שיש בו אותיות או ציור, ויש הסוברים שבכל אופן יש חיוב קעקוע ואפי' על שריטה בעלמא, ויש הסוברים שדווקא כתובת קעקע לשם עבודה זרה חייב אבל כל השאר הוא איסור דרבנן.

ולדעת רובם בכתובת קעקע שעשה כעין כתב, דהיינו שלא עשה צורת אות או ציור אלא סתם כתובת, אינו חייב עליו מהתורה אלא שיש עליו איסור דרבנן, וראיתו מדברי הגמ' שלדעת רב אדא בר אהבה אוסר ליתן אפר מקלה על גבי מכתו שנראית ככתובת קעקע, אולם לדעת רב אשי מותר כיוון שמכתו מוכיחה עליו, ומשמע שאם אין מכתו מוכיחה עליו ועושה כתובת קעקע בצורת מכה, אף שהיא עוברת לאחר זמן כאפר מקלה על גבי מכתו, יש כאן איסור דרבנן. ופסקו הרא"ש, התוס' טור והשו"ע כדעת רב אשי שאפר מקלה מותר על גבי מכתו כיוון שהיא מוכיחה עליו שאינו עושה משום חוקות הגויים. ולפי זה לדעת רב אשי משמע שאם הקעקוע נעשה למטרה מסוימת, ואינה קבוע, ואין בו צורה מותר לעשותו. אך חייב לומר שבכדי להתיר את זה צריך ג"כ שלא יהיה קבוע, ולומדים כן גבי אדם שקיעקע על עבדו בכדי שלא יברח שעובר בזה על איסור דרבנן, והיינו כיוון שהוא קבוע יש בו איסור דרבנן.

ומכל מקום, אינה ראייה גמורה לאסור מדרבנן כשהוא קבוע, היכן שמכתו מוכיחה עליו, שאפשר לומר שגבי עבד אסור מדרבנן כיוון שכתב עליו אותיות, והחילוק בין מכה לעבד, שגבי מכה הרי הוא כתובת קעקע ככתב, וגבי עבד הוא כתובת קעקע שיש בו אותיות או ציור, וכל זה הוא דווקא לסוברים שאין איסור מהתורה בכתב אלא באותיות וציור, וכן לדעת הסוברים שקיעקע עליו כתובת עבודה זרה. אולם לדעת הסוברים שיש בו חיוב מהתורה אף בכתב, חייב לומר שהחילוק ביניהם הוא שבעבד הוא כתובת קעקע קבוע, ובמכה הכתובת אינה קבוע.

להשלים נקודת הדד כעין כתם, יש להסתפק אי חשוב צורה, לפיכך אין להקל ולעשות קעקוע קבוע אלא יעשה קעקוע שיורד לאחור כמה שנים. ולגבי איפור קבוע אם הוא בכדי להחזיר מראה עור טבעי שמצוי בעולם יש להקל בפרט שיש בו משום כבוד הבריות, אבל אם הוא באופן שאינו טבעי כשהוא קבוע אסור לעשותו מדרבנן. וראוי להחמיר בו אף בקעקוע זמני.

אולם בטהרת הבית (מהדורה חדשה ח"ג עמ' לז) כתב אשה העושה איפור קבוע אם עושה כן רק לנוי וליופי יש לה על מי לסמוך, ואם עושה כן בשביל למשמש הצלקת שעליה, או בשביל להשלים צורת הגבות מותר אף לכתחילה¹⁹.

ועדיין אין לנו ראייה גמורה לאסור כתובת קעקע קבוע באופן שנעשה ככתם ולמטרה צדדית, וגם אין לנו ראייה להיתר לזה, שאנו לומדים את הדברים מדין המכה, שכל ההיתר שהינו למטרה צדדית ונעשה ככתם ואינו קבוע.

וקצת קשה על דברי הסוברים שאיסור קעקוע הוא רק באותיות וציור ולא בסתם כתם, מדברי רב אדא בר אהבה שאמר שאסור להניח אפר מקלה על גבי מכתו שנראה ככתובת קעקע, ומשמע שאם עושה כתובת קעקע ככתם שלא על גבי מכה יש בו איסור תורה. שאם תאמר שיש בו איסור דרבנן היינו שכתובת קעקע ללא צורה יש איסור דרבנן, היה לרב אדא בר אהבה להתיר גבי אפר מקלה על גבי המכה, ובפרט שהוא לצורך רפואה, שבכל מקום שצריך לרפואה חכמים לא גזירים. ולדברי רב אשי שהתיר לא התיר אלא משום שמכתו מוכיחה עליו אבל ללא טעם זה יש איסור מהתורה, ואם תאמר שכתובת קעקע ללא צורה אינו אסור אלא מדרבנן, היה צריך להתיר מטעם אחר שכיוון שהוא תקנת חכמים, גבי מכה שהוא לצורך רפואה מותר. אלא שצריך להסביר בדברי רב אשי שאינו עושה כן לרפואה אלא לצורך כיסוי כיעור מראה המכה ולכן התיר כן משום שמכתו מוכחת עליו, ובאמת שאיסור כתובת קעקע ללא צורה אינה אסורה אלא מדרבנן. ואפשר ששורש מחלוקתם הוא אם קעקוע ללא צורה יש בו איסור תורה או דרבנן.

ונקטינן כדעת שני עמודי הוראה הרי"ף והרא"ש שכתובת קעקע הוא כשכותב שם לעבודה זרה ובוה יש חיוב מהתורה, ולדעתם שאר כתובת קעקע אינו אסור אלא מדרבנן. וכן לאלו הסוברים שאין בכתובת קעקע חיוב מהתורה אלא באות ובציור, בכתם אין איסור מהתורה אלא איסור דרבנן.

וגבי איסור כתובת קעקוע עראי, כתב בטהרת הבית נקטינן כרוב הפוסקים שיש בו איסור דרבנן ולא איסור מהתורה.

אבל גבי איסור כתובת קעקע קבוע נראה לומר, שכל מה שאסרו חכמים הוא דווקא כתובת קעקע שדומה לכתובת קעקע של הגויים באופן שהוא נראה, וכמו הרושם על עבדו שלא ירח שניכר הכתובת, אבל היכן שרוצה לעשות כתובת קעקע להשלים הגבה, ואינו ניכר כתובת הקעקע על גופו נראה שמותר, וגם אינו צורה או אות, ונעשה למטרה צדדית.

19. וטעמו. א. משום שאינו קבוע כיוון שהצבע נכנס לשכבות העליונות של העור. ב. משום שאין בו צורת אותיות. ג. שלדעת הרי"ף והרא"ש שהם שני עמודי הוראה אין האיסור אלא אם כותב שם לעבודה זרה, וגם להרמב"ם דעת הערוך לנו שאין האיסור אלא בשם לעבודה זרה. ולכן יהיה מותר לכתחילה למי שיש לו צלקת או להשלים הגבות.

לעשות בראש "וירטואל האייר"

"וירטואל האייר" - היא מכונה שאדם מכניס את הראשו והמכשיר מחדיר צבע לפי ההתאמה תחת השכבה העליונה של העור הנקראת "אפידרמיס" ונוצרת מעין צורה של שיער קצוץ.

כתב בשו"ת אליבא דהלכתא (ח"א סי' שמט) אדם קרח הרוצה לעשות "וירטואל האייר" היינו כתובת קעקוע המדמה צמיחת שיער, לספרדים מותר. ולאשכנזים יש על מי לסמוך²⁰.

האם כהן שיש לו כתובת קעקע מותר לישא את כפיו?

מובא במסכת מגילה (דד:) כהן שיש בידיו מומים לא ישא את כפיו. ורבי יהודה אומר: אף מי שהיו ידיו צבועות סטים מין צבע לא ישא את כפיו, מפני שהעם מסתכלין בו.

תנא, מומין שאמרו בפניו ידיו ורגליו. אמר רבי יהושע בן לוי: ידיו בזהקניות מנומרות בצבע לבן לא ישא את כפיו. תניא נמי הכי: ידיו בזהקניות לא ישא את כפיו, עקומות כפופות, עקושות נוטות הצידה, לא ישא את כפיו.

ופירש רש"י שבגלל המומים העם מסתכלים עליו ולכן לא ישא, שהרי אמרנו במסכת חגיגה (טו:) המסתכל בכהנים בשעה שנושאים את כפיהן עיניו כהות לפי שהשכינה שורה על ידיהם.

וכן פסק השו"ע (או"ח סי' קכח ס"ל), והוסיף שאם רגילים בו מותר לו לעלות לישא את כפיו, והגדרת דש בעירו הוא ששהה בעירו שלושים יום. ועוד כתב (סל"א) אם מנהג העיר לשלשל את הטלית על פניהם אפי' יש לו מומים בפניו ובידיו ישא את כפיו.

וכתב בקנין תורה שהמנהג בירושלים ת"ו לשאת את כפיהם כאשר הידיים מכוסות בטלית וע"כ אין איסור לשאת כפיים כאשר הוא מקועקע בכתובת קעקע, אך במקום שהמנהג שנושיאת כפיים הוא בזרועות מגולות מסופק אני אם הוא נחשב שינוי להיות דבר שמסתכלים בו, ובפרט אם הוא דש באותו העיר היינו שרגילים בו ומכירים בו ולכן ישא כפיו. ובפרט אם הוא כתובת קעקע שעשו לו הנאצים ונשאר מימי השואה.

20. ההיתר הוא ע"פ טעמיו של טהרת הבית גבי איפור קבוע כנ"ל בהערה, ובנוסף שהוא יותר חיוני לאיש מאשר לאשה שיכולה להתאפר, שלאיש הוא חשוב כהסרת מום למלאות את שיערו בכדי שלא יתבייש.

וכן פסק בילקוט יוסף (סי' קכח סעי' ב) כהן שבידיו יש קעקוע רשאי לעלות לדוכן לישא כפיו כשמכסה את עצמו בטלית ולא נראית לציבור, ובפרט אם נעשה כן שלא לרצונו או שחזר בתשובה. ובהערה שם כתב שכן הורה מרן רבינו עובדיה יוסף זצוק"ל ואף שכתובת קעקע זו נעשתה לרצונו, ועבר איסור חמור מפני חוקות הגויים ודומה לעבודה זרה, אין אומרים לאדם רשע הוסף רשע והמנע מהמצוות, וכיוון שמכסה ידיו אין לחשוש משום היסח הדעת.

האם איפור קבוע/כתובת קעקע חוצצים בטבילה?

כתב בטהרת הבית (מהדורה חדשה ח"ג עמ' כח) אשה שעשתה איפור קבוע סביבות עיניה, והאיפור קבוע אינו יורד שנים רבות, אין כאן משום חציצה לטבילה כלל.

ובשו"ת משיב משפט (ח"א סי' יט אות ב) כתב שפשוט מדברי הפוסקים שאין בכתובת קעקוע משום חציצה בטבילה, כיוון שהוא בטל ליד ואין בו ממשות, וכן דעת טהרת הבית (הנ"ל) שדיבר גבי איפור קבוע וכאן יותר קל²¹.

האם כתובת קעקע חוצץ בתפילין?

בתשובות שיובאו להלן משמע שאין בכתובת קעקע משום חציצה, אלא שהפוסקים אסרו להניח משום צניעות.

ונשאל בשו"ת בצל חכמה (ח"ה סי' פא) גבי אדם שבעונותיו הרבים קיעקע על זרועו תמונת אשה ערומה, ועתה ב"ה חזר בתשובה ונפשו בשאלתו, האם יכול להניח תפילין על זרועו? והשיב פשוט וברור שאסור להניח תפילין על מקום צורה זו²².

21 . והביא ראייה ממשנה (מסכת מקואות פ"ט מ"ח) חץ שהוא תחוב באדם, בזמן שהוא נראה - חוצץ. ואם אינו נראה, טובל ואוכל מתרומתו. ע"כ. ופירש הרא"ש כשהוא נראה מבחוץ אי אפשר שלא יהיה קצת מהקוץ בחוץ, וכן פסק השו"ע (סי' קצח ס"א). וביאר הלבוש שהקוץ שנראה מבחוץ מחזיק חלק מהעור ולכן אין כל המים באים עליו, אבל כשכל הקוץ משוקע בבשר אינו חוצץ. אמנם הב"ח והתפילה למשה מחמירים אף במשוקע כל הקוץ בתוך הבשר ונראה מבחוץ שמא יטעה ויבוא לטבול כשאינו משוקע בכל הבשר. אך הכריעו הלבוש הש"ך החכמת אדם לקולא וכן פסק בטהרת הבית (ח"ג עמ' סג). וכל שכן כאן בכתובת קעקע שכולו משוקע בפנים ואף המחמירים יודו כיוון שכאן אין מה לגזור שמא יטבול כשאינו משוקע, שלא נמצא כן דבר שאינו משוקע בכתובת קעקע.

22 . והוא נלמד מכל שכן, במסכת יומא (יא). מובא שבית התבן ובית הבקר וכו' פטורים מן המזוזה מפני שנשים נאותות בהם. ושאלו שם, מה הכוונה 'נאותות בהם'? ופירשה הגמ' 'רוחצות'. ופירש רש"י שכיוון שהנשים עומדות שם ערומות אין כבוד שמים להיות שם מזוזה, וכן פסק השו"ע (יר"ד סי' רפ"ו ס"ב).

ובשו"ע (סי' מה ס"ב וס"ד פד) כתב אפ"ל בחדר הפנימי של המרחץ ששם עומדים אנשים ערומים אסור להיות שם מלוכש בתפילין. ובשו"ע הרב כתב אסור להיכנס עם תפילין למקום שיש בו אדם ערום.

אמנם בשו"ת מנחת יצחק (ח"ג סי' יא אות א) כתב שע"פ השו"ע (סי' כו ס"ז) יש במקום הקיבורת מקום להנחת שתי תפילין, ואף אם התמונה נמצאת בכל הקיבורת על כל פנים אפשר לכסות חלק גדול ממנה ולהשאיר מקום פנוי להנחת התפילין, ויעשה התפילין קטנות, ויכסה המקום ירך ויניח, והכיסוי שמכסה חלק גדול ממנה יהיה מעור דק, באופן שאם ישמטו התפילין ויהיו על העור, יהיה ניתן לצרף שיטת הסוברים שמין במינו אינו חוצץ.

וכעין זה כתב בשו"ת שבט הקהתי (ח"ו סי' יח) שיניח עור על היד ויניח תפילין עליו, ואם אין לו עור יניח חתיכת בד.

והיום שאפשר להסירו ע"י לייזר ישתדל לעשות זאת מהר כפי יכולתו, מפני הרהור ומפני התסבוכת שיש בזה לגבי הנחת תפילין. ואם אין ביכולתו לשלם סכום גדול על הסרת הקעקוע כרגע, הציע ידידי רבי יניב אסולין הי"ו שיעשה איפור קבוע על מקום הקעקוע, ואין בו איסור כנ"ל בדברי טהרת הבית בהערה ובפרט שבוש ונכלם מכתובת קעקע זו.

העושה כתובת קעקע על בשר חברו

כתבו הרמב"ם והטור העושה כתובת קעקע על בשר חברו, אותו שנעשה לו פטור, אלא א"כ סייע לו בדבה, וכן פסק השו"ע.

וכתב הש"ך (ס"ק ד) בשם הבית יוסף והאחרונים שדין זה נלמד מדין הקפת הראש, ולפי זה, כמו ששם יש איסור אף אם לא סייע הוא הדין לכאן שיש איסור אף בלא סיוע.

אמנם בשו"ת בצל חכמה (ח"ה סי' פב אות ה) הביא בשם הדרכי תשובה בשם שו"ת מהר"ם מרוטנבורג שהניקף אינו עובר בלאו של "לא תקיפו" אלא נכלל הוא בכלל "ובחוקותיהם".

ועוד בשו"ת חתם סופר דן במקרה בו אפיקורס הניח את שם השם בבית הכסא, אם מותר למוחקו, והשיב שמותר למוחקו שזהו כבודו שלא יעמוד במקום בזיון. ומכל הני אנו לומדים שאסור להניח התפילין במקום של בזיון. ובנוסף שע"י זה יגיע לידי הרהור, והיסח הדעת של שחוק וקלות ראש.

לעבוד כעקעקע

כתב בספר אהלך יעקב (ה"ג פ"ה ה"א) אין להתיר ליהודי לקעקע קעקועים לגויים או לחיות ובפרט בארץ הקודש²³.

להניח אפר כירה ע"ג עכתן

מובא במסכת מכות (כא) אמר רב מלכיא אמר רב אדא בר אבהו: אסור לו לאדם, שיתן אפר מקלה על גבי מכתו, מני שנראית ככתובת קעקע. וכו'. רב ביבי בר אבאי קפיד היה מקפיד אפילו אריבדא דכוסליתא אפי' על נקב שעושה האומן בכדי להקיז דם שנראית ככתובת קעקע. רב אשי אמו: כל מקום שיש שם מכה אין לחשוש לכתובת קעקע, כיוון ש.. מכתו מוכיח עליו שהסימן בבשר נעשה מחמת מכה.

התוס' (מסכת גיטין כ"ד"ה בכתובת) כתב שם אפר מקלה אסור מדרבנן.

ופסקו התוס' הרא"ש והטור מותר ליתן אפר כירה ע"ג מכתו ואין בו משום כתובת קעקע.

וכתב הבית יוסף שפסק כרב אשי כיוון שהוא אחרון. והרמב"ם לא הזכיר דין זה בהלכות ע"ז משמע שסובר כדעת המתיר, שאילו היה אסור לא היה שותק הרמב"ם.

ופסק השו"ע מותר ליתן אפר מקלה [והש"ך (ס"ק ה) כתב והוא הדין סתם עפר. והט"ז (ס"ק א) כתב והוא הדין לאפר כירה שהוא קשה ומקעקע מקום המכה והרושם נראה שם אף לאחר זמן, ואף שמחתה המקום רושם המכה נשאר] על גבי מכתו.

הכותב כתובת קעקע על עבדו בכדי שלא יברח

מובא בתוספתא (מכות פ"ג ה"ט) הרושם על עבדו שלא יברח פטור.

23. והביא דברי שו"ת מרכבות ארגמן (ח"ד סי' כב) שכתב בשם הרמ"א ז"ל אבל מותר להקיף את העובד כוכבים או את האשה ויש מסתפקים בדבר. ע"כ. וכבר למדו שכתובת קעקוע נלמד מדין הקפת הראש, וכיוון שיש מסתפקים בדבר ובנוסף שיכול להיות מכשול ליהודים ובפרט בארץ הקודש אין לעבוד עבודה זו.

וכן פסק השו"ע. ומכל מקום, כתב הדרכי משה ופסק כן ברמ"א שאף בזה יש איסור.

ובשו"ת נודע ביהודה כתב לבאר שמדובר על גוי שמל וטבל לשם עבדות, שאילו מדובר על סתם עבד גוי שלא מל ולא טבל מותר לקעקע עליו, כמו שמותר לשרוט בבשר הגוי.

ה - ו

גדידה ושריטה

כתוב בתורה (דברים יד א) "בָּנִים אַתֶּם לִי-הֵן-וְאֵ-לֵהֶיכֶם לֹא תִתְגַּדְדוּ וְלֹא תִשְׂיִמוּ קָרְחָה בֵּין עֵינֵיכֶם לְמֵת".

וכתב לבאר הבית יוסף כיוון שתלה הכתוב ואמר "בנים אתם" משמע שאומות העולם אינם בנים, ולכן אתם הבנים שלי לא תעשו כאומות העולם.

כתוב בתורה (ויקרא יט, כח) "וְשָׂרֵט לְנַפְשׁ לֹא תִתְנֶנּוּ בְּבָשָׂרְכֶם". ועוד כתוב בתורה (דברים יד א) "לֹא תִתְגַּדְדוּ וְלֹא תִשְׂיִמוּ קָרְחָה בֵּין עֵינֵיכֶם לְמֵת".

ומבואר במסכת מכות (ב) והשורט שריטה אחת על המת חייב. תנו רבנן שנו חכמים כתוב בתורה ושרט, וכי יכול להיות אפילו שרט שיהיה חייב על ביתו שנפל, ועל ספינתו שטבעה בים, תלמוד לומר בא ללמד אותו הפסוק - לנפש, אינו חייב בכלל אלא על המת בלבד. ומניין ומאיכן לומדים למשרט חמש שריטות על מת אחד, שהוא חייב על כל אחת ואחת? תלמוד לומר - ושרט, לחייב על כל שריטה ושריטה. רבי יוסי אומר: מניין למשרט שריטה אחת על ה' מתים שהוא חייב על כל אחת ואחת? תלמוד לומר - לנפש, לחייב על כל נפש ונפש. והא וכי רבי יוסי אפיקתיה הוציא מדרשת הפסוק את השורט שריטה לביתו שנפל ולספינתו שטבעה בים! וודאי רבי יוסי לא חולק הדרשה זו כיוון שהיא נלמדת מפשט הפסוק. (כא.) קסבר היה סובר רבי יוסי שריטה וגדידה אחת היא, וכתב התם לגבי גדידה - למת היינו שמהפסוק שמדובר לגבי 'גדידה' הוא לומר דין זה - השורט על ביתו שנפל ועל ספינתו שטבעה בים אינו חייב שדווקא ל'מת' חייב, וא"כ נמצא הפסוק לגבי 'שריטה' שכתוב שם 'לנפש' מיותר, ומשם לומר רבי יוסי שאם שרט שריטה אחת על חמש מתים שחייב על כל אחת ואחת.

וכתב הבית יוסף ומשמע שהלכה כדברי רבי יוסי שנימוקו עמו, ועוד שהמשנה מסעיית לו, וגם שמואל סובר כמותו שאמר 'המשרט בכלי חייב', ופירש רש"י פשוט לכולם שגדידה הוא בכלי, ושריטה הוא ביד, אלא בא להשמיעה לנו שמואל שאף גדידה שם שריטה יש עליו,

ולפי דעת רש"י הגורד על ידו חייב שתיים משום שריטה וגדידה, וכן כתב הנימוקי יוסף בשם הרמ"ה.

אולם מדברי הרמב"ם משמע שאף שמגדד על גופו אינו חייב אלא אחת.

ופסק הטור שגדידה ושריטה אחת היא, וכן משמע מדברי השו"ע.

גדידה ושריטה על העת ועבודה זרה

מובא במסכת מכות (כא.) תני תנא קמיה דרבי יוחנן על מת בין ביד בין בכלי חייב [פירש רש"י כיוון שכתוב בפסוק גדידה ושריטה ואת שניהם אסרה התורה], על עבודת כוכבים ביד חייב בכלי פטור, והא איפכא כתיב! (מלכים א', יח, כח) ויתגודדו כמשפטם בחרבות וברמחים אלא אימא ביד פטור בכלי חייב [ופירש רש"י כיוון שיש עבודה זרה שכך היא עבודה לעשות בכלי חבורות ופצעים, ואפי' עבודה זרה שאין עבודתה כך והוא עושה בכלי חייב, שעבודה גמורה היא העושה בכלי].

הנימוקי יוסף בשם התוספות חולק על דברי רש"י וסובר שאם זה הדרך של עבודה זרה חייב בין אם שורט ביד ובין אם שורט בכלי, אלא הכוונה שורט בשביל עבודה זרה כחוק הגויים וזה דרכו בכלי ולא ביד.

כתבו הטור והשו"ע גדידה ושריטה חייב אך ורק על המת או לעבודה זרה, אלא בשמת מתחייב על גדידה ועל שריטה ועל עבודה חייב רק בכלי.

גדידה ושריטה בפני העת ולא בפני העת

כתב בתרומת הדשן גדידה ושריטה מתחייב בין בפני המת ובין שלא בפני המת, וכן פסק השו"ע.

העשרט על צער אחר

מובא במסכת מכות (כב.) והשורט שריטה אחת על המת חייב. תנו רבנן שנו חכמים כתוב בתורה ושרט, וכי יכול להיות אפילו שרט שיהיה חייב על ביתו שנפל, ועל ספינתו שטבעה בים, תלמוד לומר בא ללמד אותו הפסוק - לנפש, אינו חייב בכלל אלא על המת בלבד.

ופסק הטור המשרט על דבר אחר פטור. וביאר הבית יוסף שפטור זה אין בו אפי' איסור, וכן פסק בשו"ע.

אולם השי"ך (ס"ק ט) כתב בשם הב"ח שעל צער אחר יש בו איסור, וכן פסק הבן איש חי (שנה שניה פרשת מסעי אות טו).

עכה על גופו על העת עד שדעו שוטט

כתב הרמב"ן ודווקא שריטה חייב עליו, אבל אם מכה עליו בידו עד ששוטט ממנו דם שרי, וכמו שמצינו ברבי עקיבא שהיכה על בשרו שפגע במיטתו של רבי אליעזר.

והביאו הרא"ש, ותמה עליו וכיון שיש איסור בין ביד ובין בכלי כיצד יהא מותר לו להכות? ותירץ התוס' שמה שהיכה רבי עקיבא על גופו לא על פטירת רבי אליעזר אלא על תורתו, ולכן שרי, וכל מה שנאסר היינו דווקא על המת.

אולם הבית יוסף תמה על תמיהת הרא"ש, שכל מה שאסרה תורה בין ביד ובין בכלי היינו שריטה, אבל הכאה עד שדמו שוטט לא.

ופסק השו"ע וז"ל יש מי שאומר דדוקא שריטה אבל אם מכה בידו על בשרו עד שדמו שותת מותר. ויש מי שאוסה. ע"כ.

וככלל של מרן השו"ע יש ויש הלכה כיש בתרא (כמו יש אחרון), ולכן להלכה אסר השו"ע להכות בגופו על המת עד שדמו שוטט.

העשרט חניש שריטוט על העת או שריטה אחת על חניש עתים

מובא במסכת מכות (כ) זמנין ומהיכן לומדים למשרט חמש שריטות על מת אחד, שהוא חייב על כל אחת ואחת? תלמוד לומר - ושרט, לחייב על כל שריטה ושריטה. רבי יוסי אומר: מניין מהיכן למשרט על עצמו שריטה אחת על ה' מתים שהוא חייב על כל אחת ואחת? תלמוד לומר - לנפש, לחייב על כל נפש ונפש.

וכן פסקו הטור והשו"ע.

מהו "קרח"?

כתוב בתורה (דברים י"ב) "ולא תשימו קרחה בין עיניכם למת".

ופירשו הטור והשו"ע שקרחה הוא שתולש משער ראשו על המת בין ביד ובין בסם.

וכתב תרומת הדשן הקרח קרחה חייב בין בפני המת ובין שלא בפניו.

שיעור "קרחה"

מובא במסכת זבחים (ב) וכמה שיעור קרחה וכמה יתלוש שערות שיהא חייב עליו מלקות? רב הונא אומר: כדי שיראה מראשו שיראה קצת מעור הקרקפת. רבי יוחנן אומר משום רבי אליעזר ברבי שמעון: כגרים כשיעור חצי פול (המחלוקת הזו כתנאי כמחלוקת תנאים היא, כמה שיעור קרחה? כגרים). אחרים אומרים: כדי שיראה מראשו. אמר רב יהודה בר חביבא: פליגי בה חולקים בזה תלתא שלשה תנאים, חד אחד אומר: כגרים. וחד אחד אומר: כדי שיראה מראשו. וחד אחד אומר: כגרים. ואיכא ויש מהאמוראים דמפיק שאינו גורם - שתי שערות, ומעייל ובמקומו אומר ששיעור קרחה - בכעדשה. וסימנך בהרת כגרים ומחיה בכעדשה.

ופסק הרמב"ם כדעת רבי יוחנן ששיעור קרחה הוא שמשאיר מקום חלק בראשו כגרים. וכתב הבית יוסף שכן נראה שהוא דעת הר"ף.

אולם הרא"ש כתב שכיוון שיש בזה מחלוקת תנאים הולכים בזה לחומרא, ובנוסף שיש ברייתא שמחייבת בשתי שערות ולא הביא בזה חולקים, ולפי זה אף בשתי שערות חייב. וכתב בנימוקי יוסף שכן פסק הרמ"ה.

וכתב הבית יוסף קשה על דברי הרא"ש, שמשמע ממנו שעל שתי שערות חייב מלקות, והרי יש בזה מחלוקת וכיוון שיש כאן מחלוקת אין מלקין על הספק.

וכתב הטור ומכל מקום איסור יש אף בשערה אחת.

וכתב השו"ע את דעת הרמב"ם בסתם ודעת הרא"ש בשם יש מי שאומה, ואח"כ הביא דברי הטור בשם מי שאומר שיש איסור אפ"י בשער אחד.

ופסק הבן איש חי (שנה שנייה פרשת מסעי אות טו) בשני שערות חייב, ובשערה אחת יש איסור תורה.

האם החיוב הוא על כל עקום בראש או דווקא על בין העיניים?

מובא במסכת מכות (ב) המילה בראשם, מה תלמוד לומר מה בא ללמד אותנו? לפי שנאמר לא תתגודדו לא תעשו חבורה בבשרכם ולא תשימו קרחה בין עיניכם למת, יכול לא יהא חייב אלא על בין העיניים בלבד, מניין לרבות כל הראש? תלמוד לומר אמר הכתוב גבי הכהנים - בראשם, לרבות כל הראש. ואין לי אלא ואין אני לומר אלא רק לגבי כהנים שריבה בהן הכתוב מצות יתירות, ישראל מניין מניין שאף בישראל יהא חייב בכל הראש? נאמר כאן גבי המת - קרחה, ונאמר להלן גבי כהנים - קרחה, מה להלן חייב מלקות על כל קרחה וקרחה תלישה ותלישה שעושה כשיעור. וחייב על הראש כבין העיניים, אף כאן חייב על כל קרחה וקרחה וחייב על הראש כבין העיניים, ומה להלן חייב דווקא אם עשה כן על מת, אף כאן על מת.

ופסקו הטור והשו"ע שבכל מקום בראש חייב.

קרח קרחה אחת על חגישה עתים, קרח חגישה קרחות על מת אחד

מובא במסכת מכות (ב) תנו רבנן: כתוב בפסוק גבי הכהנים לא יקרחו, אם היה כתוב כך "לא יקרחו" בלי המשך המילה "קרחה", שהרי בפסוק נאמר "לא יקרחו קרחה" יכול אפילו קרח תלש מראשו ארבע וחמש קריחות לא יהא חייב מלקות אלא אחת, תלמוד לומר - קרחה, לחייב על כל קרחה וקרחה לחייב על כל תלישה ותלישה.

וכתב הבית יוסף ומה שלא למדה הגמ' שאם קרח קרחה אחת על חמישה מתים שחייב על כל אחת ואחת כמו שלמדו על המת, משמע שאינו חייב אלא אחת.

ופסקו הטור והשו"ע הקרח ארבע וחמש קרחות על המת חייב על כל קרחה וקרחה, ואם קרח קרחה אחת על חמשה מתים אינו חייב אלא אחת.

יא

הקורח והעשרט על חבירו

כתב הרמב"ם הקורח בראשו של חברו, והמשרט בבשר חבירו, וחבירו מסייע לו שניהם מזידיים ולוקין, אחד שוגג ואחד מזיד, המזיד לוקה והשוגג פטור. וכן פסק השו"ע.

יב

האם נשים שייכות בדין קרחה ושריטה?

מובא בירושלמי (קידושין פ"א ה"ז) איסי אומר: נשים אינם חייבות אף משום לא יקרחו קרחה. מזה טעמא? לא יקרחו קרחה וסמוך לזה כתוב שם בפסוק "ופאת זקנם לא יגלחו" וסמיכות זו למדו את שישנו בפאת זקן ישנו בקרחה רק מי ששייך באיסור פאת הזקן שייך גם בתלישת השיער ונשים שאין להן זקן פטורות מן הקרחה, ועוד מן הדא ועוד מקור לכך שנשים פטורות: כתוב בפסוק - בנים אתם לה' א-לקיהם... ולא תשימו קרחה וגו' ומזה שכתוב בנים לומדים בנים דווקא ולא בנות. אמר רבי לעזר: נשים חייבות בקרחה, מזה טעמא? לאחר איסור קרחה הנאמר בתורה, כתוב כי עם קדוש אתה לה' א-להיך "עם" היינו אחד אנשים ואחד נשים. מה מקיים רבי לעזר ואיך מסביר רבי לעזר את המילה בנים? בשעה שישאל עושיין רצונו של הקב"ה קרואים בנים ובשעה שאין ישראל עושיין רצונו של הקב"ה אינן קרויין בנים. רב מפקד ציווה לאילין דבי רב אתי לאנשי בית רב אסי, רב המנונא מפקד ציווה לחברייה לחברים פקדון לנשיכון צוו לנשים שלכם כד הוויין קיימין על מיתאיא שכאשר מספידות על הנפטר דלא ליהויין מתלשן בשעריהון שלא יתלשו את שערותיהן שלא יבואו לידי איסור קרחה.

וירושלמי זה הביאו הר"ף הרא"ש והטור, וכן פסק הרמב"ם והביא לשון המשנה כל מצות לא תעשה אחד האנשים ואחד הנשים חייבים חוץ מ'בל תקיף', ו'בל תשחית', ו'בל תטמא למתים'.

ופסק השו"ע גם הנשים מוזהרות ב'בל יקרחו'.

וכתב הרמ"א וכל שכן ששייכות ב'בל ישרטו'. וע"כ יש להזהירם שלא יקרחו שערם או לא ישרטו על המת. וכן פסק הבן איש חי (שנה שנייה פרשת מסעי אות טו).

עטרת הקונטרס

ללמוד בזמן קצר ולהקיף את מקורות ההלכה דעות הראשונים ודעות הפוסקים וטעמיהם בכל נושא, בשפה פשוטה וברורה.

בכוונה עשינו את הקונטרס קצר ומצומצם בכדי לא להכביד על הקורא - בכך יוכל הוא ללמוד בכמה שעות את הקונטרס ואפ' לחזור עליו כמה וכמה פעמים.

מיועד גם לנסיעה בדרכים, מקומות המתנה, וכיוצא באלו... וכבר העיד בפני אדם, שבזמן המתנה לתור בקופת החולים כמעט סיים את הקונטרס ונהנה ממנו מאוד.

בנוסף התועלת בו היא למסירת שיעורים באותם הנושאים, פעמים שההכנה היא מרובה ולוקחת לנו זמן מהנושאים שלנו, ע"כ מתוך החוברת הזו אפשר להכין את השיעורים בקלות.

מכל מקום, אי אפשר להוציא דברים ללא טעויות ושגיאות, אשמח שכל מי שרואה טעות הלכתית או שגיאת כתיב, או שיש לו להוסיף באותו קונטרס כמה נקודות, אשמח לקבל אותם בכדי ליעל את הקונטרס הזה והבא.

בהצלחה רבה